

Wie is van plan (niet) in het buitenland te studeren of stage te lopen?

Een onderzoek naar de intentie van Nederlandse eerstejaarsstudenten

Astrid Elfferich

9 december 2020

Highlights van het onderzoek

- Van de eerstejaarsstudenten uit het hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo) die de Startmonitor van september 2018 ingevuld hebben, gaf **66,5% aan geïnteresseerd te zijn in een buitenlandervaring**.
- 63,6% Van de respondenten gaf aan geïnteresseerd te zijn in een stage in het buitenland, 49,0% had (al dan niet daarnaast) interesse in het volgen van een deel van een studie in het buitenland en 30,1% had interesse in een complete vervolgstudie buiten Nederland.
- Van de eerstejaarsrespondenten in de steekproef die **internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs hebben gevolgd** (bijvoorbeeld tweetalig onderwijs - 10,9% van het totaal), gaf **75,3% aan de intentie te hebben om naar het buitenland te gaan voor een stage of studie**. Dit is tien procentpunten hoger dan het percentage studenten dat geen internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs heeft gevolgd (65,5%).
- Als andere relevante variabelen aan het model worden toegevoegd, blijkt het **hebben gevolgd van internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs significant positief samen te hangen met de intentie om in het buitenland te studeren/stage te lopen**.
- Het hebben gevolgd van internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs is niet de meest invloedrijke variabele in het model. **Met school naar het buitenland zijn geweest en een internationale ervaring op school in Nederland** (bijvoorbeeld een *international student competition*) **hebben beide meer invloed op de intentie om naar het buitenland te gaan tijdens de studie**.
- Vrouwen hebben vaker de intentie om in het buitenland te studeren/stage te lopen dan mannen.
- Oudere respondenten (20 jaar en ouder) hebben vaker de intentie om naar het buitenland te gaan dan jongere studenten.
- **Het hebben van hoogopgeleide ouders/verzorgers is positief gerelateerd aan de intentie tot een buitenlandervaring**.
- De hoogte van het gezinsinkomen beïnvloedt niet de intentie tot een buitenlandervaring van de Nederlandse student.
- De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen, hangt positief samen met de kans die de studenten zichzelf geven dat zij hun bachelor zullen afronden (academische zelfeffectiviteit).

Inhoudsopgave

Highlights van het onderzoek	2
1. Aanleiding	4
2. Inleiding	5
3. Literatuurreview en hypothesen	7
3.1 Internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs	7
3.2 Met school een eerdere internationale ervaring in het buitenland	9
3.3 Eerdere internationale ervaring in Nederland op school	9
3.4 Gender	9
3.5 Leeftijd	10
3.6 Opleidingsniveau ouders of verzorgers	10
3.7 Gezinsinkomen	11
3.8 Academische zelfeffectiviteit	12
4. Methodologie	13
4.1 Steekproef	13
4.2 Empirische aanpak	13
4.3 Afhankelijke variabele	13
4.4 Onafhankelijke variabelen	15
5. Resultaten	17
6. Conclusie	20
6.1 Overwegingen en beperkingen	20
7. Aanbevelingen	22
8. Richtingen voor toekomstig onderzoek	24
9. Onderzoeksverantwoording	26
9.1 Uitleg odds ratio's	27
Bronnen	28

1. Aanleiding

Dit rapport biedt inzicht in welke factoren de intentie van Nederlandse eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs (ho) om naar het buitenland te gaan voor studie en/of stage beïnvloeden. De informatie is bedoeld voor het voeren en het formuleren van (inclusief) internationaliseringsbeleid in het ho op zowel nationaal als institutioneel niveau. Inclusie (denk in deze context aan kansengelijkheid en toegankelijkheid van doelgroepen tot het onderwijs)¹ van buitenlandervaringen in het (hoger) onderwijs is een belangrijk thema voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) (Van Engelshoven, 2018). Het stimuleren van uitgaande mobiliteit is bij dit ministerie een prioriteit, waarbij het betrekken van groepen die tot nu toe achterblijven als het gaat om buitenlandervaringen, hoog op de agenda staat (Onderzoeksagenda Internationalisering hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs 2020: 7). In het algemeen wordt in onderzoek naar toegankelijkheid van het onderwijs gekeken naar de volgende doelgroepen: eerstegeneratiestudenten (studenten zonder hoogopgeleide ouders), studenten met een zwakkere sociaaleconomische achtergrond, studenten met een migratieachtergrond en studenten met een functiebeperking.

Ook voor de Vereniging Hogescholen (VH) en de Vereniging van Universiteiten (VSNU) - de koepelorganisaties van de hogeronderwijsinstellingen in Nederland - is inclusief internationaliseren (gericht op kwaliteit) een van de speerpunten (VH & VSNU, 2018: 8).

In de strategie van Nuffic wordt tot slot eveneens een inclusieve(re) aanpak van internationaliseringsactiviteiten expliciet genoemd als aandachtspunt, met als doel om alle leerlingen en studenten de kans te geven internationaal competent te zijn (Nuffic, 2020a: 10, 20, 21).

Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de doelsubsidie die het ministerie van OCW heeft toegekend aan Nuffic. Daarbinnen valt dit rapport onder het onderzoeksproject Internationalisering in Beeld. Binnen het kader van dit onderzoeksproject werkt Nuffic onder andere aan het aanbieden van de meest recente mobiliteitscijfers en het inzicht geven in complexe thema's als inclusiviteit van verschillende onderwijssectoren en de inclusiviteit van buitenlandervaringen, waar dit onderzoek bij aansluit. Daarnaast verzorgt Nuffic als de organisatie voor internationalisering in het onderwijs verschillende initiatieven die het stimuleren van studentenmobiliteit als doel hebben, denk aan [WilWeg](#).

---

¹ Voor een uitgebreidere definitie van inclusie, zie bijvoorbeeld: <https://www.erasmusplus.nl/inclusie>

2. Inleiding

Een stage of studie in het buitenland is een van de manieren waarop ho-studenten internationale competenties² kunnen verwerven. Deze competenties zijn belangrijk om goed te kunnen functioneren op een steeds sterker internationaal georiënteerde arbeidsmarkt en in de maatschappij (Nuffic, 2020b: 2). Tegelijk had in het collegejaar 2015-2016 het merendeel (75%) van alle Nederlandse ho-afgestudeerden geen buitenlandervaring gehad in de vorm van (een deel van) een studie of stage (Internationalisering in Beeld, 2018: 85). Dit kwantitatieve onderzoek geeft inzicht in de factoren die van invloed zijn op de intentie van eerstejaars ho-studenten om naar het buitenland te gaan voor een studie en/of stage.

Voor zover bekend, is vergelijkbaar onderzoek naar de intenties van eerstejaarsstudenten nog niet in de Nederlandse context uitgevoerd. Bijna alle literatuur rondom dit onderwerp betreft de intenties van Amerikaanse studenten. In tegenstelling tot het merendeel van deze studies, waar een paar honderd studenten worden ondervraagd (zie bijvoorbeeld Hackney, 2014; Pope et al., 2014; Goldstein & Kim, 2006; Sanchez et al., 2006), worden in dit onderzoek de data van meer dan 8.000 studenten geanalyseerd. Bovendien wordt er in dit onderzoek een factor toegevoegd die nog niet eerder op vergelijkbare wijze onderzocht is, namelijk het al dan niet hebben gevolgd van internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs (vanaf nu: IGVO) (denk aan tweetalig onderwijs of internationale scholen)³.

Uit de publicatie *Internationalisering in beeld 2018: Feiten en cijfers uit het onderwijs* (Messelink et al., 2018) blijkt dat van de eerstejaars ho-instromers met een tweetalige vooropleiding 42% verwacht in het buitenland te gaan studeren. Dit is tien procentpunten⁴ meer dan de studenten die geen tto (tweetalig onderwijs) hebben gevolgd (data: ResearchNed Startmonitor t/m 2017, Internationalisering in Beeld, 2018: 47). De vraag is of Nederlandse eerstejaarsstudenten die IGVO hebben gevolgd ook daadwerkelijk meer interesse hebben om naar het buitenland te gaan voor een studie of stage. En is deze intentie nog steeds significant als wordt gecorrigeerd voor andere factoren die hierop invloed kunnen hebben? Het is namelijk mogelijk dat het gezinsinkomen en het opleidingsniveau van de ouders of verzorgers zowel de keuze van het al dan niet volgen van IGVO als de intentie voor een internationale ervaring in het ho bepalen.

Beide gaan immers vaak gepaard met extra kosten. Zo heeft de Kamer vastgelegd dat het mogelijk is om als profielschool (waaronder scholen voor tweetalig onderwijs) een verplichte ouderbijdrage te vragen. Uit de Schoolkostenmonitor 2018/2019 blijkt dat deze bijdrage gemiddeld tussen de 238 (vmbo) en 388 euro (vwo) bedraagt. En hoewel het Kamerbesluit van 2019 alle tweetalige scholen verplicht een financiële regeling te treffen voor de ouders/verzorgers die deze bijdrage niet kunnen betalen, is slechts een kwart van de ouders hiervan op de hoogte (Eimers, 2020).

De andere verklarende variabelen die in het model worden opgenomen, zijn: een buitenlandervaring met school, een internationale ervaring met school in Nederland (bijvoorbeeld les gehad van een gastdocent uit het buitenland), gender, leeftijd, opleidingsniveau van ouders of

---

² Voor meer informatie hierover, zie de brochure Internationale competenties: https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/brochure-internationale-competenties_0.pdf (Nuffic 2020b)

³ Onder internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs valt in dit onderzoek tweetalig onderwijs (tto), International Baccalaureate programmes (IB English), UNESCO-scholen, ELOS-scholen (nu: Global Citizen Network) en Internationale scholen in Nederland.

⁴ Procentpunt wordt gebruikt om een absoluut verschil aan te geven tussen percentages in procenten.

verzorgers, gezinsinkomen en academische zelfeffectiviteit (de kans die de student zichzelf geeft dat hij of zij de bachelor zal afronden).

De data die gebruikt worden in dit onderzoek, zijn afkomstig van de september 2018-meting van de Startmonitor (Warps (ResearchNed), 2019). De Startmonitor is een onderzoeksproject van het ministerie van OCW en is in 2008 ontwikkeld door ResearchNed. Met behulp van enquêtes die worden afgenomen onder instromende studenten in het hoger onderwijs worden het studiekeuzeproces, de start en integratie in het eerste studiejaar in kaart gebracht. Bij deze septembermeting hebben bijna dertienduizend eerstejaarsstudenten de enquête ingevuld, waarvan 8455 reacties bruikbaar zijn voor dit onderzoek.

Dit rapport bestaat uit de volgende onderdelen:

- een literatuurreview met de hypothesen die daaruit volgen;
- de methodologie;
- de resultaten;
- de conclusie inclusief (methodologische) overwegingen;
- aanbevelingen;
- richtlijnen voor toekomstig onderzoek en tot slot
- de onderzoeksverantwoording.

Goed om te weten: de vragen uit de enquête zijn vóór februari 2020 aan de respondenten gesteld, dus voordat het nieuwe coronavirus (COVID-19) zijn intrede deed in Nederland.

3. Literatuurreview en hypothesen

Op basis van bestaande literatuur en de beschikbare data uit de Startmonitor worden in deze studie acht factoren onderzocht die mogelijk invloed hebben op de intentie om in het buitenland te gaan studeren en/of stage te lopen. Hoewel de Startmonitor niet is vormgegeven met het doel om de intentie van studenten te onderzoeken, geeft een deel van de vragen wel degelijk inzicht in dit thema.

Verder moet hier genoemd worden dat bijna alle (wetenschappelijke) literatuur over dit onderwerp Amerikaanse studenten betreft en gaat over de bereidheid om in het buitenland studeren, niet over stage lopen in het buitenland. In Nederland betreft een buitenlandse ervaring echter ook vaak een stage in het buitenland. In dit onderzoek nemen we aan dat dezelfde factoren de keuze voor beide buitenlandervaringen beïnvloeden. De intentie tot buitenlandse stages wordt dus ook meegenomen in de analyse.

3.1 Internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs

De verwachting is dat studenten die internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs hebben gevolgd, vaker de intentie hebben om in het buitenland te studeren of stage te lopen. Internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs wordt hier gebruikt als een paraplu-terme voor de vijf types van internationaal onderwijs waar de Startmonitor van september 2018 naar heeft gevraagd, te weten: tweetalig onderwijs (tto), International Baccalaureate programmes (IB-programma's), UNESCO-scholen, Elos-scholen en Internationale scholen in Nederland (zie het kader voor extra informatie over deze scholen).

Bij tto-, Elos-, Unesco- en IB- scholen is er een duidelijke nadruk op de voorbereiding van de leerlingen op leven en werken in een internationale en interculturele samenleving. De lesstof van tto wordt specifiek aangeboden vanuit een internationaal perspectief waarbij de Engelse taal

Types internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs die zijn meegenomen in het onderzoek

Tto (sinds 1989)

Alle scholen die gekozen hebben voor het aanbieden van tweetalig onderwijs (tto) werken samen in een landelijk netwerk.

UNESCO (sinds 1953)

UNESCO-scholen zijn scholen (van primair onderwijs tot hbo) die aandacht besteden aan ten minste drie van de vier UNESCO-thema's, te weten: vrede en mensenrechten, intercultureel leren, wereldburgerschap en duurzaamheid.

Elos (sinds 2018 Global Citizen Network)

Elos (Europa als Leeromgeving op School) is een internationale leerroute voor het voortgezet onderwijs. Elos is verweven in het hele curriculum en helpt leerlingen met het werken aan hun interculturele competenties. In 2018 is dit scholennetwerk gefuseerd met Nivo en zijn zij verdergegaan als het Global Citizen Network.

IB-schools (opgericht in 1968)

IB-schools zijn scholen die het onderwijssysteem van het Internationaal Baccalaureaat volgen. Er zijn zowel internationale IB-scholen als Nederlandse scholen die gebruikmaken van het IB-curriculum.

Internationale scholen

Internationale scholen (primair en voortgezet onderwijs) zijn particuliere scholen, bedoeld voor de kinderen van 'internationals' of expats, al heeft ongeveer 1 op de 6 leerlingen op deze scholen een Nederlandse nationaliteit (ISC Research 2016).

wordt ingebed in interculturele contexten (Messelink, 2018: 4). De thema's waarop UNESCO-scholen zich richten bij het vormgeven van hun onderwijs (zie het kader op pagina 7) zijn gekozen vanwege de bijdrage die geleverd kan worden aan meer begrip voor elkaars land en cultuur (met als doel het bevorderen van de wereldvrede) (Nuffic, 2020c). Bij scholen die aangesloten zijn bij het Global Citizen Network (vroeger Elos), is eveneens het doel om de leerlingen op te leiden tot wereldburgers die goed zijn voorbereid op de interculturele en internationale maatschappij (Nuffic, 2020d). En in het *mission statement* van het International Baccalaureaat staat tot slot dat het als doel heeft onderzoekende, goed geïnformeerde en zorgzame jonge mensen te ontwikkelen die helpen om een betere en vreedzamere wereld te creëren aan de hand van intercultureel begrip en respect (IBO, 2020).

Aangezien een deel van de internationale scholen privaat is, bieden zij niet (per definitie) hetzelfde curriculum aan. Het is echter wel zo dat a) 'multiculturaliteit' de regel is, b) een internationaal curriculum wordt gevolgd dat de leerlingen voorbereidt op wereldburgerschap (Stichting Internationaal Onderwijs, 2017: 9) en c) de docenten op deze scholen zelf een afspiegeling van de multiculturele leerlingenpopulatie zijn (Van Elderen & Reuter, 2018). Het ligt dus in de lijn der verwachting dat deze leerlingen ook internationale competenties opdoen.

Uit onderzoek van Kim en Goldstein (2005: 274) blijkt verder dat lage niveaus van angst voor interculturele communicatie en ethnocentrisme (het toepassen van de eigen cultuur als referentiekader om andere culturen, praktijken en gedragingen te beoordelen in plaats van de normen van de desbetreffende cultuur te gebruiken) en een hoge mate van taalinteresse gunstige verwachtingen van een studie in het buitenland kan voorspellen. De verwachting die hieruit volgt, is dat leerlingen die IVGO hebben gevolgd - door hun internationale blik - over het algemeen lage(re) niveaus van ethnocentrisme en angst voor interculturele communicatie hebben en dus vaker de intentie hebben om in het buitenland te gaan studeren/stage te lopen.

Bij internationale scholen en tto-scholen is een vloeiende en adequate beheersing van het Engels daarnaast een van de belangrijkste doelstellingen (Messelink, 2018: 4). DuFon en Churchill (2006) hebben laten zien dat het waarschijnlijk is dat het beheersen van een tweede taal studeren in het buitenland kan voorspellen. Het is reeds bekend dat in Nederland 81,4% van de voormalige tto-leerlingen in de toekomst geen problemen verwacht met taal, tegenover 57,9% van de studenten zonder tto-achtergrond (Messelink et al., 2018: 46). Het is daarom onze aanname dat zij over het algemeen de taal minder als drempel zien om naar het buitenland te gaan voor een studie of stage. De eerste hypothese is dus als volgt:

Hypothese 1: De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen hangt positief samen met het hebben gevolgd van IGVO.

Hoewel het opdoen van een internationale ervaring in Nederland en in het buitenland over het algemeen vaker voorkomt bij internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs, zijn zulke ervaringen niet alleen voorbehouden aan leerlingen die zulk onderwijs hebben genoten (Warps (ResearchNed), 2019). Om deze reden worden internationale ervaringen (zie hypothese 2 en 3) ook meegenomen in de analyse. Op deze manier kan onderzocht worden of het eerdergenoemde verschil in intentie vooral wordt verklaard door het feit dat studenten die IGVO hebben gevolgd, vaker met school naar het buitenland zijn geweest en bijvoorbeeld met een *international student competition* hebben meegedaan. De IGVO-achtergrond zou dan dus niet blijven staan als verklarende factor. De andere mogelijkheid is dat de IGVO-achtergrond op zichzelf nog blijft staan als voorspeller, omdat internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs breder is dan deze aspecten, denk aan de accenten op wereldburgerschap en persoonsvorming.

Het is hierbij overigens wel belangrijk om te vermelden dat leerlingen ook op andere manieren dan onze definitie van IGVO kunnen deelnemen aan deze bredere vorm van internationalisering.

3.2 Met school een eerdere internationale ervaring in het buitenland

Er is een gemixt beeld als het gaat om het effect van een eerdere buitenlandervaring - denk aan vakanties of reizen met school - en de intentie om in het buitenland te studeren. Hoewel Pope et al. (2014) en Goldstein en Kim (2006: 516) geen verband vonden tussen een eerdere buitenlandervaring en in het buitenland willen studeren, vonden de meeste andere studies wel een positieve relatie (bijvoorbeeld Hackney et al., 2012). Hackney en haar medeauteurs denken dat angst voor het onbekende een remmende factor is om tijdens de studie naar het buitenland te gaan. Een eerdere opgedane buitenlandse ervaring – door bijvoorbeeld in het buitenland te reizen of te werken – zorgt volgens hen daarentegen voor een positieve invloed op de bereidheid van studenten om in het buitenland te studeren (Hackney et al., 2012: 128). Het eerder ontdekt hebben van andere landen kan leiden tot een toename van het zelfvertrouwen en het leert de studenten hoe ze moeten omgaan met nieuwe situaties – bijvoorbeeld bij een studie in het buitenland (Hackney et al., 2012: 128; Pope et al., 2014: 101).

In de Startmonitor wordt specifiek gevraagd naar een buitenlandervaring met school in plaats van een ervaring in het buitenland in het algemeen (waar bijvoorbeeld ook vakanties worden meegeteld). Een buitenlandervaring met school is in de Nederlandse context waarschijnlijk ook een betere meting. Waar namelijk volgens een poll ongeveer 40% van de Amerikanen nog nooit het eigen land heeft verlaten, had in 2014 slechts 7% van de Nederlanders nog nooit een ander EU-land bezocht (Schmall, 2018; Europese Commissie, 2014). Bij de statistische analyse is het immers van belang dat de respondentengroep verschillende doelgroepen vertegenwoordigt. Daarnaast is het aannemelijk dat een buitenlandervaring met school (in dit onderzoek: in het voortgezet onderwijs of mbo) meer aansluit bij in het buitenland studeren/stage lopen dan een vakantie. In beide gevallen gaat het om een buitenlandervaring zonder ouders maar met leeftijdsgenoten, en het is daarom wellicht een betere test of een studie of stage in het buitenland iets voor hen zou zijn.

Hypothese 2: *De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen hangt positief samen met het hebben van een eerdere internationale ervaring in het buitenland met school.*

3.3 Eerdere internationale ervaring op school in Nederland

Voor een internationale ervaring hoeft een Nederlandse leerling in het vo of mbo echter niet over de landsgrenzen heen te gaan. Ongeacht of leerlingen internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs volgen, kunnen zij bijvoorbeeld ook deelnemen aan een internationaal onlineproject, les krijgen van een gastdocent uit het buitenland of meedoen aan een *international student competition* en zo geïnteresseerd raken in een internationale ervaring in het ho.

Hypothese 3: *De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen hangt positief samen met het hebben van een eerdere internationale ervaring op school in Nederland.*

3.4 Gender

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat er een genderkloof bestaat als het gaat om studeren in het buitenland: vrouwelijke studenten studeren relatief vaker in het buitenland dan hun

mannelijke leeftijdsgenoten (zie bijvoorbeeld de studies over Amerikaanse studenten: Thomas & McMahon, 1998; Salisbury et al., 2010; Salisbury et al., 2008: 135; Kim & Goldstein, 2005; Lincoln Commission, 2005; Niehaus & Inkelas, 2016: 78). Dit betreft zowel de intentie om in het buitenland te studeren (Stroud, 2010: 500; Salisbury et al., 2010; Salisbury et al., 2008: 135; Hackney et al., 2012: 139) als de daadwerkelijke cijfers (Dessoff, 2006). En ook uit de cijfers van het Erasmusprogramma blijkt dat in bijna alle van de 33 deelnemende landen vrouwelijke studenten oververtegenwoordigd zijn in vergelijking met de gehele populatie van ho-studenten in deze landen (Böttcher et al., 2016: 1). Alleen voor IJsland, Italië, Zweden, Frankrijk, België, Portugal en Spanje was dit niet het geval. In 2011 hadden deze 7 landen vergelijkbare percentages vrouwelijke ho-studenten (als deel van de gehele populatie ho-studenten) en vrouwelijke studenten in het Erasmusprogramma (Böttcher et al., 2016: 4). Uit de studies van Salisbury et al. (2010) en van Böttcher et al. (2016: 4) blijkt zelfs dat in vakgebieden die doorgaans door mannelijke studenten gedomineerd worden - business, natuurwetenschappen en engineering - meer vrouwen dan mannen naar het buitenland gaan om te studeren.

De verklaring die Kim en Goldstein (2005: 274, 275) voor deze genderkloof geven, is het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke studenten als het gaat om interculturele attitudes die samenhangen met positieve verwachtingen van studeren in het buitenland. De vrouwelijke studenten zijn namelijk significant meer geïnteresseerd in taal en vertonen juist significant minder ethnocentrisme, vooroordelen en angst voor interculturele communicatie dan de mannelijke studenten. Kort gezegd, door een ruimdenkende houding staan vrouwelijke studenten vaker positief tegenover internationale ervaringen dan mannelijke. Op basis van bovenstaande literatuur, is de vierde hypothese als volgt geformuleerd:

Hypothese 4: *Vrouwen hebben vaker de intentie om in het buitenland te studeren dan mannen.*

3.5 Leeftijd

Leeftijd is nog niet vaak onderzocht als verklarende factor voor interesse in een buitenlandverblijf. Pope et al. (2014) zijn voor zover bekend de enigen die de relatie tussen leeftijd en intentie om in het buitenland te studeren, hebben onderzocht. De auteurs verwachtten dat oudere studenten (ouder dan 25 jaar) vanwege andere prioriteiten minder vaak naar het buitenland gaan voor hun studie dan studenten in de leeftijdscategorie onder hen. "Oudere studenten hebben misschien meer werkervaring, meer sociale verplichtingen en meer permanente persoonlijke relaties, inclusief echtgenoten en kinderen, waardoor hun nadruk verlegd wordt van 'wat kan ik voor mij doen' naar 'wat moet ik doen voor mijn gezin.'" (Pope et al., 2014: 102, vertaling: Astrid Elfferich). Pope et al. (2014) concludeerden inderdaad dat jongere studenten significant vaker de intentie hebben om in het buitenland te studeren (Pope et al., 2014: 105). Om te onderzoeken of deze verschillen ook te vinden zijn bij Nederlandse eerstejaarsstudenten, is de volgende hypothese als volgt geformuleerd:

Hypothese 5: *Jonge(re) studenten hebben vaker de intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen dan oude(re) studenten.*

3.6 Opleidingsniveau ouders of verzorgers

Het opleidingsniveau van de ouders kan bovendien de keuze van studenten beïnvloeden om al dan niet tijdens de studie naar het buitenland te gaan. Het is bekend dat hoogopgeleide ouders over het algemeen hun kinderen aanmoedigen om een universitair diploma te halen. Ook hebben

zij bijvoorbeeld invloed op de studierichting en extracurriculaire activiteiten (Boudarbat & Montmarquette, 2009). Hoewel Pope et al. (2014) geen significant verband vonden tussen het opleidingsniveau van de ouders en de intentie om in het buitenland te studeren, is er bij verschillende andere studies wel gebleken dat het hebben van hoogopgeleide ouders de intentie om in het buitenland te studeren positief beïnvloedt (Salisbury et al., 2008: 135; Miller, 2008; Salisbury et al., 2010: 630).

Ook uit een enquête van Eurostudent (Hauschildt et al., 2018), waar onder andere aan studenten uit 28 Europese landen⁵ is gevraagd of zij daadwerkelijk naar het buitenland zijn geweest voor een deel van hun studie, is er een duidelijk patroon zichtbaar als het gaat om het opleidingsniveau van de ouders. Op Albanië na is het aandeel studenten dat een gedeelte van de studie in het buitenland heeft gevolgd in alle landen groter onder studenten met minimaal 1 hoogopgeleide ouder dan onder studenten zonder hoogopgeleide ouders. Dit verschil bedraagt gemiddeld 3 procentpunten, en voor Nederland is dit verschil net iets groter: 4 procentpunten (Hauschildt et al., 2018: 225-226). Dit leidt tot de volgende hypothese:

Hypothese 6: *De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen hangt positief samen met het hebben van hoogopgeleide ouders/verzorgers.*

3.7 Gezinsinkomen

De (vermeende) kosten kunnen ook van invloed zijn op de beslissing van een student om al dan niet in het buitenland te gaan studeren. Uit een enquête onder Nieuw-Zeelandse studenten blijkt bijvoorbeeld dat het kostenaspect het vaakst genoemd wordt als drempel om in het buitenland te studeren. Zestig procent van de respondenten geeft zelfs aan dat dit voor hen een van de drie belangrijkste obstakels vormt (Doyle et al. 2010: 481). Ook onder Chinese, Franse, en Amerikaanse studenten vormen kosten een belangrijke drempel om in het buitenland te gaan studeren (Sanchez, 2006). Bij Erasmus+-studenten wordt het financiële aspect eveneens vaak genoemd als probleem; alleen accommodatie wordt nog vaker als drempel ervaren (Bracht et al., 2006). En ook uit een recentere studie over Erasmus+-studenten blijkt dat de financiële barrière (de Erasmussubsidie is te laag) het vaakst genoemd wordt als drempel onder studenten die het Erasmusprogramma wel hebben overwogen, maar uiteindelijk niet hebben deelgenomen (44%) (Souto-Otero, 2013). Tot slot blijkt uit de eerdergenoemde enquête van Eurostudent (Hauschildt et al., 2018: 234) dat 62% van de respondenten die geen plannen heeft om in het buitenland te studeren, de extra financiële lasten van een buitenlandervaring ervaart als drempel. Deze drempel wordt overigens ook het vaakst genoemd onder deze studenten, gevolgd door het gescheiden zijn van partner, kinderen en vrienden tijdens de buitenlandervaring (47%) en het verliezen van een betaalde baan in het thuisland (35%) (Hauschildt et al., 2018: 234).

Een logische verklarende factor zou dus de hoogte van het gezinsinkomen zijn. Het is aannemelijk dat kinderen uit een gezin met een hoger gezinsinkomen minder de financiële drempel ervaren als het gaat om studeren in het buitenland. Er is echter geen eenduidig bewijs dat gezinsinkomen een significante verklarende variabele is. Salisbury et al. (2008: 134) ontdekten dat Amerikaanse studenten uit een gezin met een lagere sociaaleconomische status (gezinnen die in aanmerking kwamen voor federale financiële hulp) minder geneigd zijn om in het buitenland te studeren dan studenten met hogere gezinsinkomens. Tegelijkertijd zagen Stroud (2010: 500) en

⁵ De studenten uit de volgende landen participeerden in deze enquête: Albanië, Oostenrijk, Zwitserland, Tsjechië, Duitsland, Denemarken, Estland, Finland, Frankrijk, Georgië, Kroatië, Hongarije, Ierland, IJsland, Italië, Letland, Malta, Nederland, Noorwegen, Polen, Portugal, Roemenië, Servië, Zweden, Slovenië, Slowakije en Turkije (Hauschildt et al., 2018: 6).

Pope et al. (2014: 105) geen significant verband tussen gezinsinkomen en intentie om in het buitenland te studeren voor wederom studenten uit de VS. In een andere studie van Salisbury et al. (2010: 629, 630) werd wel een significant negatief verband tussen deze variabelen gevonden onder vrouwen, maar niet onder mannen uit de VS.

Aangezien studeren in het buitenland gepaard gaat met extra kosten (denk aan reis en accommodatie), is de verwachting dat studenten met een hoger gezinsinkomen vaker de intentie hebben om in het buitenland te studeren.

Hypothese 7: *De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen hangt positief samen met de hoogte van het gezinsinkomen.*

3.8 Academische zelfeffectiviteit

Tot slot is de verwachting dat zelfeffectiviteit samenhangt met de intentie om in het buitenland te studeren. Zelfeffectiviteit (*self-efficacy* in het Engels) is het vertrouwen van een individu in zijn of haar bekwaamheid om met succes bepaalde taken uit te voeren of een probleem op te lossen (Majer, 2009: 243). Studenten met een hoge mate van academische zelfeffectiviteit gaan makkelijker lastige opdrachten aan, doen meer moeite om die taken te voltooien en tonen meer doorzettingsvermogen wanneer ze te maken krijgen met obstakels (Vuong, Brown-Welty, & Tracz, 2010).

Het effect van (academische) zelfeffectiviteit op de intentie om in het buitenland te studeren is niet vaak onderzocht. Voor zover bekend, hebben alleen Hackney et al. onderzocht of zelfeffectiviteit, gemeten aan de hand van het vertrouwen van studenten in hun kennis en vaardigheden om in het buitenland te studeren, positief gerelateerd is aan bereidheid om in het buitenland te studeren (Hackney et al., 2012: 128). Deze relatie bleek inderdaad positief en statistisch significant (Hackney et al., 2012: 139). In de Startmonitor wordt niet specifiek naar (deze uitwerking van) zelfeffectiviteit gevraagd, maar wel hoeveel procent kans studenten zichzelf geven om hun bachelordiploma te halen. Dit is ook een van de manieren waarop Majer (2009: 245) zelfeffectiviteit in het onderwijs heeft gemeten en wordt dus als parameter gebruikt voor de variabele zelfeffectiviteit. Verder hebben Goldstein en Kim (2006: 515) aangetoond dat de studenten die niet in het buitenland hebben gestudeerd, zich significant meer zorgen maakten over het halen van hun opleiding. De verwachting is dus dat studenten die meer vertrouwen hebben dat ze hun bacheloropleiding gaan halen (dus een hogere academische zelfeffectiviteit hebben), vaker de intentie hebben om in het buitenland te studeren of stage te lopen.

Hypothese 8: *De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen hangt positief samen met academische zelfeffectiviteit (gemeten aan de hand van de kans die de student zichzelf geeft dat hij of zij de bachelor zal afronden).*

4. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt meer informatie gegeven over de steekproef van de Startmonitor, worden de methoden onderbouwd die zijn toegepast om de hypothesen te testen en wordt er een overzicht gegeven van alle variabelen.

4.1 Steekproef

De data die gebruikt worden in dit onderzoek zijn afkomstig van de september 2018-meting van de Startmonitor (Warps (ResearchNed), 2019). De Startmonitor is een onderzoeksproject van het ministerie van OCW en is in 2008 ontwikkeld door ResearchNed. Met behulp van enquêtes die worden afgenomen onder instromende studenten in het hoger onderwijs (studenten die beginnen aan een hbo- of universitaire bachelor), worden het studiekeuzeproces, de start en integratie in het eerste studiejaar in kaart gebracht. Eveneens worden de indicatoren van studiesucces en studieuitval in het eerste studiejaar onderzocht (ResearchNed, 2020). Sinds het collegejaar 2008-2009 omvat het onderzoek jaarlijks twee enquêtes, één in september en één in juni. Bij deze septembermeting hebben 12.992 eerstejaarsstudenten de enquête ingevuld.

4.2 Empirische aanpak

Qua analysemethode is er gekozen voor binaire [logistische regressie](#), met de intentie om in het buitenland te studeren als dichotome⁶ afhankelijke variabele.⁷ Op deze manier kan het relatieve belang van de verschillende onafhankelijke variabelen worden aangetoond. Uiteindelijk is van de bijna dertienduizend respondenten ongeveer een derde afgevallen bij de analyse, omdat zij bij een of meer van de relevante variabelen missende data hadden.⁸ Dit resulteerde uiteindelijk in een dataset van 8455 respondenten.

Tabel 1 (pagina 14) geeft een overzicht van de vragen en (waar nodig gehercodeerde) antwoordmogelijkheden en bijbehorende beschrijvende statistieken (gemiddeldes en standaardafwijkingen) voor zowel de afhankelijke variabele als de onafhankelijke variabelen.

4.3 Afhankelijke variabele

Net als bij het artikel van Stroud (2010: 497), zijn in dit onderzoek de ordinale antwoordmogelijkheden (nee, enigszins, ja) bij de vraag: 'Ben je geïnteresseerd in de volgende accenten of mogelijkheden in je studie?', gehercodeerd naar een dummyvariabele. Deze afhankelijke variabele heeft nu waarde '1' als een respondent ja heeft geantwoord bij 'een stage in het buitenland', 'een deel van mijn studie in het buitenland volgen' en/of bij 'een vervolgstudie in het buitenland'. Alle andere mogelijkheden (nee, enigszins, weet ik nog niet) hebben de waarde '0' gekregen.

---

⁶ Dichotoom betekent hier dat er 2 mogelijke uitkomsten zijn. In het kader van dit onderzoek betekent het wel of geen intentie om naar het buitenland te gaan voor studie en/of stage.

⁷ Er is gekozen voor binaire logistische regressie omdat de interpretatie van de modellen veel duidelijker is dan bij ordinale logistische regressie.

⁸ Bij logistische regressie kunnen alleen de cases worden meegenomen zonder missende waarden bij de relevante variabelen.

Tabel 1. Beschrijving van variabelen in het model (N=8455)

Naam variabele	Beschrijving	Gemid- delde	Standaard- afwijking (SD)
Buitenlandse ervaring	Dummyvariabele gebaseerd op vraag: Ben je geïnteresseerd in de volgende accenten of mogelijkheden in je studie? 1 = 'ja' bij 'een stage in het buitenland', 'een deel van mijn studie in het buitenland volgen' en/of bij 'een vervolgstudie in het buitenland' 0 = alle andere antwoorden (enigszins, nee, weet ik nog niet)	0,67	0,472
Internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs	Dummyvariabele, 1 = wel internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs gevolgd, 0 = geen IGVO gevolgd	0,11	0,307
Gender	Dummyvariabele, 1 = vrouw, 0 = man ⁹	0,65	0,477
Opleidingsniveau ouder(s)	Hoogste opleiding van minimaal 1 van de ouders/verzorgers. 2 = minimaal 1 ouder universiteit, 1 = minimaal 1 ouder hogeschool, 0 = beide ouders anders/n.v.t.	0,92	0,778
Met school in buitenland geweest	Dummyvariabele, 1 = met middelbare school of mbo-school naar buitenland geweest met excursie, met uitwisseling en/of voor maatschappelijke stage, 0 = niet naar buitenland geweest met middelbare school of mbo	0,71	0,453
Internationale ervaring in NL	Dummyvariabele, 1 = deelgenomen aan een internationaal onlineproject, les gehad van een gastdocent uit het buitenland, deelgenomen aan een <i>international student competition</i> , en/of een andere internationale activiteit, 0 = geen internationale ervaring in Nederland	0,19	0,389
Leeftijd	Dummyvariabele, 1 = 20 jaar en ouder, 0 = jonger dan 20 jaar op 31 augustus 2018	0,20	0,398
Gezinsinkomen	Gezamenlijke inkomen van ouders/verzorgers. 2 = meer dan modaal, 1 = modaal, 0 = minder dan modaal	1,20	0,702
Academische zelfeffectiviteit	Percentage kans dat respondent zichzelf geeft om bachelordiploma te halen. 0 = 0%, 1 = 10%, [...] 10 = 100%	7,90	1,431

⁹ 48 Respondenten gaven bij de vraag over geslacht aan niet in een van de twee hokjes te vallen of het niet te willen zeggen. Aangezien gender een dummyvariabele is, konden deze respondenten niet worden meegenomen in de analyse.

Van de 8455 respondenten die zijn overgebleven, heeft 66,5% 'ja' geantwoord bij de vraag over interesse voor een stage, deel van studie en/of vervolgstudie in het buitenland. Om precies te zijn, 63,6% heeft aangegeven geïnteresseerd te zijn in een stage in het buitenland, 49,0% had interesse in het volgen van een deel van een studie in het buitenland en 30,1% had interesse in een complete vervolgstudie buiten Nederland. Er zijn dus weinig respondenten (2,9% van het totaal) die aangeven wel geïnteresseerd te zijn in een (deel van een) studie in het buitenland, maar niet geïnteresseerd zijn in een stage buiten Nederland.

4.4 Onafhankelijke variabelen

Van de overgebleven respondentengroep hebben 893 respondenten internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs gevolgd: 10,6% van de studenten in de steekproef. Van de verschillende vormen van IGVO is tweetalig onderwijs (tto) het best vertegenwoordigd in deze steekproef met 631 respondenten (7,5% van het totale aantal respondenten); daarna komen de International Baccalaureate programmes (IB English) met 4,6%, UNESCO-scholen (1,5%), ELOS-scholen (1,3%) en er is nog een kleine groep van 34 respondenten (0,4%) die op een internationale school heeft gezeten. Dat deze percentages niet optellen tot 10,6% komt doordat sommige respondenten aangeven dat ze meer dan één soort IGVO hebben gevolgd. 32 Respondenten geven zelfs aan dat ze drie of meer soorten IGVO hebben gevolgd.

Van de respondenten geeft 71,1% aan dat hij/zij met de middelbare school en/of mbo-school naar het buitenland is geweest. De meeste studenten zijn daar geweest voor een excursie (69,2%), een vijfde heeft (al dan niet daarnaast) een uitwisseling gedaan (21,4%) en een klein deel is naar het buitenland gegaan voor een maatschappelijke stage (5,6%). 157 Studenten in de steekproef (1,9%) gaven aan alle drie de activiteiten te hebben gedaan. Daar staat tegenover dat 1923 studenten (22,7%) helemaal niet naar het buitenland zijn geweest met school.

Er zijn verder in de Startmonitor vier vragen gesteld die meten of een respondent met school deelgenomen heeft aan internationale activiteiten zonder Nederland te verlaten. Waar een ruime meerderheid wel naar het buitenland is geweest voor een internationale activiteit, komt deelname aan een internationale activiteit in Nederland een stuk minder voor: slechts 19,7% heeft aan minimaal één zo'n activiteit deelgenomen.

Om precies te zijn, 3,7% heeft deelgenomen aan een internationaal onlineproject, 7,5% van de respondenten heeft les gehad van een gastdocent uit het buitenland, 3,2% heeft meegedaan aan een *international student competition* en tot slot heeft 9,0% een andere internationale activiteit gedaan. Ook hier geldt dat een respondent aan meerdere activiteiten kan hebben deelgenomen. Deze activiteiten verschillen qua duur en intensiteit. Desondanks is besloten om het aantal activiteiten niet op te tellen, maar er een dummyvariabele van te maken (wel of geen internationale activiteit in Nederland). Je kan immers niet stellen dat een les van een gastdocent en een onlineproject bijvoorbeeld twee keer de waarde heeft van een *international student competition*.

De variabele leeftijd kan niet als een continuvariabele worden gebruikt vanwege het eerdere anonimiseren van de data. De antwoorden zijn bij het anonimiseren in vier ongelijke categorieën verdeeld (jonger dan 20 jaar, 20 t/m 22 jaar, 23 t/m 29 jaar en 30 jaar en ouder). Net als Pope et al. (2014: 102) is hier een dummyvariabele van gemaakt, wat de interpretatie van de resultaten

duidelijker maakt. De twee mogelijkheden zijn dus nu '20 jaar en ouder' en 'jonger dan 20 jaar', waarbij 80,3% in de laatstgenoemde groep valt.

De beschrijvingen van de overige variabelen (gender, opleidingsniveau ouder(s), gezinsinkomen en academische zelfeffectiviteit) kunnen eveneens worden gevonden in tabel 1. Zo identificeerde het merendeel van de respondenten zich als vrouw, was het inkomen van de ouders gemiddeld iets meer dan modaal, en gaven de studenten zichzelf gemiddeld gezien 79% kans dat zij hun bachelordiploma zullen halen.

5. Resultaten

Uit de analyse blijkt dat het hebben gevolgd van IGVO significant positief samenhangt ($p < 0.01$) met de intentie tot een buitenlandse ervaring tijdens de studie (zie tabel 2). Er is dus steun voor de eerste hypothese. De odds (ook wel 'wedverhouding': de verhouding tussen de waarschijnlijkheid dat een gebeurtenis optreedt en de waarschijnlijkheid dat ze niet optreedt. Zie verdere uitleg odds ratio's in paragraaf 9.1) dat iemand met een IGVO-achtergrond de intentie heeft om naar het buitenland te gaan voor studie en/of stage zijn 1,3 keer hoger dan bij iemand die geen IGVO heeft gevolgd (als alle andere variabelen gelijk blijven).

Tabel 2. Samenvatting van de logistische regressieanalyse die de intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen voorspelt

	Regressie-coëfficiënt (SE)	Odds ratio	95% betrouwbaarheidsinterval odds ratio
Constant	-,760*** (,146)		
Internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs gevolgd	,255** (,085)	1,290	1,093 - 1,523
Met school in buitenland geweest	,446*** (,055)	1,562	1,402 - 1,740
Internationale ervaring in NL	,414*** (,067)	1,513	1,328 - 1,725
Gender	,280*** (,049)	1,323	1,202 - 1,456
Leeftijd	,187** (,064)	1,206	1,064 - 1,366
Opleidingsniveau ouder(s)	,230*** (,033)	1,258	1,179 - 1,342
Gezinsinkomen	,030 (,036)	1,031	0,960 - 1,107
Academische zelfeffectiviteit	,074*** (,016)	1,077	1,043 - 1,112
χ^2	286,018		
<i>df</i>	8		
-2 log likelihood	10493,538		
Observaties (N)	8455		
Nagelkerke R ²	,046		

NB: Afhankelijke variabele is het gevolgd hebben van internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs (1 = wel IGVO gevolgd, 0 = geen IGVO gevolgd).

Wanneer een odds ratio gelijk is aan 1 (of binnen het 95% betrouwbaarheidsinterval valt) betekent het dat er geen effect is. Een odds ratio die niet gelijkstaat aan 1 houdt in dat de betreffende variabele een positieve of negatieve invloed heeft.

Meer informatie over bijvoorbeeld de verklaarde variantie (Nagelkerke R²) is te vinden in hoofdstuk 9.

*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$ (one-tailed)

In tabel 3 zien we de exacte cijfers van de relatie tussen het hebben gevolgd van internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs en de intentie tot een buitenlandse ervaring van de geselecteerde respondenten. Vergelijkbaar met de cijfers uit de Startmonitor 2017-2018, is er een verschil van tien procentpunten tussen het al dan niet hebben gevolgd van IGVO en de intentie om naar het buitenland te gaan. Ook als je naar de gehele steekproef van bijna dertienduizend respondenten kijkt, is er een verschil van tien procentpunten tussen de studenten die wel IGVO hebben gevolgd en geen IGVO hebben gevolgd (respectievelijk 63,7% en 53,9%).

Tabel 3. Interesse buitenlandse ervaring afgezet tegen het wel of niet hebben gevolgd van internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs

		Geen IGVO gevolgd	Wel IGVO gevolgd
Intentie buitenlandse ervaring	Nee/overig	34,5%	24,7%
	Ja	65,5%	75,3%
Totaal (%)		100%	100%
Aantal		7562	893

Het hebben gevolgd van IGVO is echter niet de meest invloedrijke variabele in het model. Met school naar het buitenland zijn geweest (hypothese 2, odds ratio van 1,6) en een internationale ervaring in Nederland (hypothese 3, odds ratio van 1,5) hebben beide meer invloed op de intentie om naar het buitenland te gaan tijdens de studie. Hierbij moet wel vermeld worden dat ondanks het toevoegen van deze variabelen, het hebben gevolgd van IGVO nog steeds significant is.

Overeenkomend met de literatuur is het ook in deze Nederlandse casus het geval dat vrouwen significant vaker de intentie hebben om in het buitenland te studeren/stage te lopen dan mannen (hypothese 4). Om precies te zijn, de odds dat vrouwen de intentie hebben om naar het buitenland te gaan is 1,3 keer hoger dan deze odds van mannen.

De resultaten wat betreft leeftijd komen echter niet overeen met de literatuur en de verwachting (hypothese 5). Oudere respondenten (20 jaar en ouder) hebben namelijk significant vaker de intentie om naar het buitenland te gaan dan jongere studenten. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat de oudere studenten bijvoorbeeld een tussenjaar hebben gedaan in het buitenland en daar meer zelfvertrouwen hebben opgebouwd en interesse hebben gekregen om ook in het buitenland te studeren/stage te lopen. Een andere verklaring is dat zij, omdat ze al wat ouder zijn wanneer ze aan hun studie beginnen, bewuster voor deze studie hebben gekozen en ook al beter weten of een buitenlandse ervaring wel of niet in hun leven past.

Het hebben van hoogopgeleide ouders of verzorgers is, zoals verwacht, positief gerelateerd aan de intentie tot een buitenlandervaring (hypothese 6). De odds dat een respondent de intentie heeft om naar het buitenland te gaan voor een stage en/of studie stijgen met 25,8% als de waarde bij opleidingsniveau ouders toeneemt met 1 (dus bijvoorbeeld van minimaal 1 ouder hogeschool naar minimaal 1 ouder universiteit). Om een preciezer beeld te geven, is in tabel 4 (pagina 19) de interesse in een buitenlandse ervaring afgezet tegen het opleidingsniveau van de ouders. Hoewel er bij alle groepen een meerderheid bestaat als het gaat om intentie om naar het buitenland te gaan voor een studie en/of stage, zijn er wel duidelijke verschillen tussen de groepen. Zo heeft 73,5% van de studenten met minimaal 1 ouder met een universitaire achtergrond de intentie tot een buitenlandervaring, terwijl bij eerstegeneratiestudenten (waarbij beide ouders niet hoog zijn opgeleid) dit percentage een stuk lager ligt: 61,3% (een verschil van 12,2 procentpunt).

Tabel 4. Interesse buitenlandse ervaring afgezet tegen opleidingsniveau van de ouder(s)

		Beide ouders niet hoogopgeleid	Minimaal 1 ouder hogeschool	Minimaal 1 ouder universiteit
Intentie buitenlandse ervaring	Nee/overig	38,7%	33,6%	26,5%
	Ja	61,3%	66,4%	73,5%
Totaal (%)	-	100%	100%	100%
Aantal	-	2913	3292	2250

Daarentegen is er, net als bij de studies van (Stroud, 2010: 500) en Pope et al. (2014: 105) geen steun gevonden voor hypothese 7 die gezinsinkomen betreft. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een hoger gezinsinkomen niet direct gelijkstaat aan een bijdrage van de ouders aan een studie in het buitenland. Voor een vervolgstudie zou het daarom wellicht beter zijn om net als de Jong et al. (2010) aan de studenten te vragen of zij verwachten dat de ouders bijdragen in de kosten van een studie/stage in het buitenland.

Tot slot is er wel steun gevonden voor de achtste hypothese: De intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen hangt positief en significant samen met academische zelfeffectiviteit. De odds dat een respondent de intentie heeft om naar het buitenland te gaan, stijgt met 7,7% als de verwachting dat de bachelor gehaald wordt, met 10 procentpunten toeneemt.

6. Conclusie

In dit rapport is onderzocht welke factoren de intentie van Nederlandse eerstejaarsstudenten beïnvloeden om in het buitenland te studeren of stage te lopen.

Allereerst bleek dat van de eerstejaars ho-studenten die de Startmonitor van september 2018 hebben ingevuld, twee derde (66,5%) geïnteresseerd is in een buitenlandervaring. Om precies te zijn, 63,6% is geïnteresseerd in een stage in het buitenland, 49,0% heeft (al dan niet daarnaast) interesse in het volgen van een deel van een studie in het buitenland en 30,1% heeft interesse in een complete vervolgstudie buiten Nederland.

Overeenkomend met de verwachting, volgde uit de analyse dat het hebben gevolgd van internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs (Tweetalig Onderwijs, International Baccalaureate programmes, UNESCO-scholen, Elos-scholen (sinds 2004 het Global Citizen Network) en internationale scholen in Nederland) positief en significant samenhangt met de intentie om in het buitenland te studeren/stage te lopen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er bij deze scholen een duidelijke nadruk is op de voorbereiding van de leerlingen op een internationale en interculturele samenleving. Daarnaast kan het feit dat het onderwijs aan tto-scholen en internationale scholen (voor een groot deel) in het Engels gegeven wordt de drempel verlagen om naar het buitenland te gaan voor stage of studie.

Een buitenlandervaring in de vorm van een maatschappelijke stage, uitwisseling of excursie en het hebben meegedaan met een internationale activiteit op school (bijvoorbeeld een *international student competition*) zijn ook beide significant positief gerelateerd aan de intentie om naar het buitenland te gaan tijdens de studie. Deze twee factoren zijn zelfs de meest invloedrijke variabelen in het model.

Verder hebben studenten die zich identificeren als vrouw, oudere studenten (20 jaar en ouder), studenten met minimaal 1 hoogopgeleide ouder/verzorger en studenten die de kans hoog schatten dat zij hun bachelor zullen afronden, vaker de intentie om naar het buitenland te gaan voor studie en/of stage. Het gezinsinkomen heeft echter geen invloed op de intentie.

6.1 Overwegingen en beperkingen

Mede doordat de enquête niet door de onderzoeker zelf is opgesteld en uitgezet, is er sprake van (methodologische) beperkingen waar rekening mee moet worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten.

Zo is het allereerst niet mogelijk om een causaal verband aan te wijzen tussen internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs en de intentie om naar het buitenland te gaan voor stage/studie. Een leerling kan bijvoorbeeld meer dan gemiddeld interesse hebben in het buitenland en daarom tto kiezen en ook naar het buitenland willen tijdens de studie. Er is dan sprake van een onechte relatie (*spurious relationship*).

Ten tweede bestaat er naast tto in het vo ook tweetalig onderwijs op de basisschool (vvtto en de pilot tpo), en er zijn ook primaire internationale en UNESCO-scholen. De Startmonitor vraagt alleen of een respondent een type opleiding of programma heeft gevolgd, wat dus ook bijvoorbeeld UNESCO-basisonderwijs kan betekenen. In zo een geval gaat het dus niet meer om sec IGVO, maar de respondent heeft dan nog wel steeds internationaal georiënteerd onderwijs gevolgd.

Ten derde wordt de Startmonitor alleen uitgezet onder eerstejaarsstudenten aan Nederlandse hbo- en wo-instellingen. De studenten die een bachelor in het buitenland doen, worden dus niet meegenomen in de analyse.

Tot slot wordt in de literatuur bijna altijd gevraagd of een student de *intentie* heeft om in het buitenland te studeren. In de Startmonitor wordt echter alleen gevraagd of een student *geïnteresseerd* is om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen. In dit onderzoek is interesse gebruikt als maatstaf (proxy) voor intentie, maar hierbij moet wel vermeld worden dat interesse vrijblijvender is dan intentie.

7. Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoek kan een aantal aanbevelingen worden opgesteld om buitenlandse studies en stages in het ho (de uitgaande mobiliteit) te stimuleren en de inclusie van de groepen die tot nu toe achterblijven als het gaat om buitenlandervaringen, te vergroten.

- a. Dit onderzoek benadrukt de samenhang van internationale activiteiten op (de middelbare) school en het mbo en de intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen. Desondanks gaf 22,7% van de respondenten aan niet naar het buitenland geweest te zijn met school of het mbo, en vier op de vijf eerstejaarsstudenten heeft zelfs nooit deelgenomen aan een internationale activiteit in Nederland. Onze aanbeveling die hieruit volgt, is dat internationalisering zou moeten worden gezien als iets dat in het hele onderwijs geïntegreerd moet worden. Beleidsinitiatieven die streven naar het frequenter en inclusiever maken van buitenlandervaringen in het ho zouden dus ook kunnen focussen op het verbreden en verdiepen van internationale activiteiten in het vo.
- b. Vervolgonderzoek kan uitwijzen op welke manier middelbare en mbo-scholen zich (meer) kunnen inzetten voor deze activiteiten zodat er uiteindelijk een groter en inclusiever deel van de studenten naar het buitenland gaat voor studie of stage.
- c. Uit zowel dit onderzoek als andere studies blijkt bovendien dat eerstegeneratiestudenten (dit zijn studenten zonder minimaal 1 hoogopgeleide ouder) minder vaak de intentie hebben om naar het buitenland te gaan. Om de inclusie van uitgaande mobiliteit te vergroten, zou informatievoorziening (en andere beleidsinitiatieven) meer op deze groep kunnen worden gericht. De Vrije Universiteit Amsterdam (VU) begeleidt eerstegeneratiestudenten al in drie verschillende studiefasen (instroom, studietijd en voorbereiding op de arbeidsmarkt).¹⁰ Deze en andere onderwijsinstellingen zouden zich (hiernaast) kunnen richten op het extra begeleiden van deze doelgroep bij hun buitenlandervaring. Hierbij zou je kunnen denken aan mobiliteitsbeurzen voor studenten uit minder bevoorrechte groepen, meer transparantie (studenten weten waar ze aan toe zijn) en een flexibel aanbod van buitenlandervaringen (deze en andere aanbevelingen zijn te vinden in het rapport van Universities UK International (UUKi), 2017: 10, 11).
- d. Zelfs als andere factoren worden meegenomen, blijft de positieve en significante relatie tussen internationaal (georiënteerd) voortgezet onderwijs en de intentie tot een buitenlandervaring staan. Het is daarom belangrijk dat scholen geïnformeerd zijn over en ondersteund worden in de verschillende manieren waarop ze aan een dergelijke internationale oriëntatie kunnen werken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het delen van kennis voor scholen die al actief zijn binnen internationalisering (zoals het Global Citizen Network) en informatievoorziening voor oriënterende scholen. Een voorbeeld hiervan zijn de door Nuffic georganiseerde regiobijeenkomsten voor vo-scholen die willen beginnen met internationalisering of die hier al mee begonnen zijn. Deze bijeenkomsten vinden plaats in november 2020.¹¹
- e. Er is een gat tussen het percentage eerstejaarsstudenten dat aangeeft interesse te hebben in een buitenlandervaring (66,5% in deze steekproef) en het percentage studenten dat daadwerkelijk naar het buitenland is geweest voor studie of stage (25% in het collegejaar

¹⁰ Voor meer informatie over het diversiteitsbeleid van de Vrije Universiteit Amsterdam, zie <https://www.vu.nl/nl/over-de-vu/profiel-en-missie/diversiteit/index.aspx>

¹¹ Voor meer informatie over deze bijeenkomsten, zie: <https://www.nuffic.nl/agenda/regiobijeenkomsten-voor-vo-scholen-2020>

2015-2016). Uit onderzoek van Souto-Otero et al. (2013: 8) blijkt dat 30% van de studenten die wél hebben overwogen om naar het buitenland te gaan tijdens de studie (aan de hand van het Erasmus+-programma), maar dat uiteindelijk niet hebben gedaan, aangaf niet over genoeg informatie over dit programma te beschikken. Het verbeteren van voorlichting over buitenlandervaringen door middel van bijvoorbeeld WilWeg-informatievoorziening, zou mogelijk deze drempel voor een deel van de studenten weg kunnen nemen.

- f. Het feit dat veel van de variantie niet verklaard is met dit model (zie de onderzoeksverantwoording), duidt erop dat er veel factoren ontbreken in de analyse. In het volgende hoofdstuk zal onder andere worden ingegaan op welke vragen nog meer gesteld zouden moeten worden aan de eerstejaarsstudenten om een beter beeld te krijgen van welke factoren de intentie van deze studenten verklaren om naar het buitenland te gaan voor studie of stage.

8. Richtingen voor toekomstig onderzoek

In dit hoofdstuk worden mogelijke richtingen voor verder onderzoek besproken.

- a. Allereerst werd, zoals eerder benoemd, de breedte en afbakening van dit onderzoek bepaald door de vragen die in de Startmonitor gesteld zijn. In een vervolgonderzoek kunnen ook andere variabelen worden meegenomen in de analyse waarvan het effect in eerdere studies al is aangetoond. Voorbeelden hiervan zijn: of vrienden of familie naar het buitenland geweest zijn tijdens de studie (Hackney, 2014), of de student zelf in het buitenland heeft gewoond (Pope et al., 2014: 104), de behoefte aan individuele groei (Pope, 2014: p. 105), openheid voor diversiteit en uitdagingen (Salisbury, 2010: 627), het niveau van Engels of een andere vreemde taal (Hackney, 2014), en de interculturele houding van de student (Goldstein & Kim, 2005).
- b. Sinds de coronacrisis ligt de aandacht steeds meer op online internationale ervaringen. Het zou als toevoeging op bovengenoemde variabelen relevant zijn om ook te onderzoeken of (de frequentie van) deze online-ervaringen in het ho de intentie van de studenten om naar het buitenland te gaan, beïnvloeden. Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat internationale ervaringen in het vo (zoals een online internationaal project) positief samenhangen met de intentie om naar het buitenland te gaan in het ho. De virtuele ervaringen in het ho zouden dus op dezelfde manier de kans kunnen vergroten om daarna een fysieke internationale ervaring op te doen. Onze verwachting is dat deze ervaringen ook een positief effect kunnen hebben op inclusieve(re) uitgaande mobiliteit. Wanneer het namelijk het geval is dat een inclusievere groep meedoet met deze onlinealternatieven (dat zou eerst onderzocht moeten worden), dan zouden groepen die nu nog achterblijven als het gaat om buitenlandervaringen wellicht vaker een studie of stage in het buitenland overwegen.
- c. Er is ook onderzoek gedaan naar de mogelijke drempels die studenten kunnen ervaren om in het buitenland te studeren, zoals verwachte kosten, de bureaucratie, gebrek aan bewustzijn, sociale of familiale verplichtingen, de structuur van het curriculum die een studie of stage in het buitenland compliceert, onzekerheid over de kwaliteit van het onderwijs in het buitenland en angst voor discriminatie of racisme in het buitenland (zie bijvoorbeeld Souto-Otero, 2013; Spiering & Erickson, 2006). Het is goed mogelijk dat deze factoren ook de intentie van studenten kunnen beïnvloeden om naar het buitenland te gaan voor stage of studie, en deze zouden dus meegenomen kunnen worden in een vervolgonderzoek. In dat geval kan er ook onderzocht worden welke drempels ervaren worden door studenten die nu nog achterblijven als het gaat om buitenlandervaringen.
- d. Een andere mogelijkheid is een kwantitatief onderzoek waarbij, aan de hand van een vragenlijst, wordt onderzocht in hoeverre laatstejaarsstudenten of net afgestudeerden (waarbij het dus bekend is of ze daadwerkelijk naar het buitenland zijn geweest) deze bovenstaande drempels hebben ervaren. Er kan dan bijvoorbeeld ook onderzocht worden of verschillende groepen die tot nu toe achterblijven als het gaat om buitenlandervaringen (denk aan eerstegeneratiestudenten, studenten met een migratieachtergrond en studenten met een functiebeperking) meer en/of andere drempels ervaren. Het is bekend dat er een gat bestaat tussen de intentie om naar het buitenland te gaan voor een studie of stage en het daadwerkelijk doen: terwijl 66,5% van de studenten in de steekproef aangeeft geïnteresseerd te zijn in een studie en/of stage in het buitenland, had slechts 25% van alle Nederlandse ho-afgestudeerden in het collegejaar 2015-2016 zo een

buitenlandervaring gehad (Internationalisering in Beeld, 2018: 85). Het verschil tussen intentie en daadwerkelijk handelen, kan verklaard worden door het feit dat mensen vaak instemmen met dingen die ver in de toekomst liggen, omdat ze ervan uitgaan dat ze dan de tijd en middelen zullen hebben om het uit te voeren, om er later achter te komen dat dit toch niet het geval is¹² (Pope et al., 2014: 98).

- e. Het is daarnaast relevant om een vergelijkbaar onderzoek te doen met mbo-studenten. Het aandeel mbo-studenten dat naar het buitenland gaat voor stage of uitwisseling, is in de afgelopen jaren gestaag toegenomen (Steehouder, 2020: 7). Bovendien is in 2008 tweetalig vmbo gestart, dus het is interessant om te zien of de leerlingen die deze richting hebben gekozen ook vaker de intentie hebben om naar het buitenland te gaan voor studie of stage.
- f. Tot slot zou een kwalitatief onderzoek met interviews onder studenten die wel en geen IGVO hebben gevolgd en al dan niet de intentie hebben om naar het buitenland te gaan voor studie (denk aan een *Most Similar Systems Design*¹³) meer inzicht kunnen geven in de besluitvorming van studenten.

---

¹² Dit wordt ook wel het Yes-Damn effect genoemd, zie Zauberan & Lynch (2005).

¹³ Bij een *Most Similar Systems Design* (ook wel: *Mill's Method of Difference*) worden casussen vergeleken die in veel opzichten heel erg op elkaar lijken, maar verschillen als het gaat om de afhankelijke variabele. Het idee hierachter is dat het op die manier makkelijker is om de factoren te achterhalen die de aanwezigheid van de afhankelijke variabele verklaren. In dit geval zou je aan studenten die in veel opzichten op elkaar lijken (ze hebben IGVO gevolgd, identificeren zichzelf als vrouw, zijn onder de 20, hebben hoogopgeleide ouders et cetera), maar verschillen als het gaat om de intentie om naar het buitenland te gaan, kunnen interviewen om te achterhalen waarom de ene student wel de intentie heeft om naar het buitenland te gaan en de andere niet.

9. Onderzoeksverantwoording

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de totstandkoming van de analyse, wordt de tabel met de logistische regressieanalyse verder toegelicht en worden tot slot de odds ratio's verder uitgelegd.

Voordat de logistische regressie voor deze studie werd uitgevoerd, zijn eerst bivariate correlaties uitgevoerd voor alle onafhankelijke variabelen om de onderlinge relaties te onderzoeken (zie tabel 5 voor de correlatiematrix). Er bestaan zwakke correlaties tussen IGVO en internationale ervaring in Nederland (positieve relatie), tussen gezinsinkomen en opleidingsniveau van de ouders (eveneens positief) en tussen met school in het buitenland zijn geweest en leeftijd (negatief). Vervolgens is vastgesteld dat er desondanks geen sprake is van multicollineariteit tussen de onafhankelijke variabelen (i.e. er is geen sprake van hoge correlatie tussen de onafhankelijke variabelen).¹⁴ Dit is een van de aannames van logistische regressie. Ook aan de andere aannames is voldaan. De afhankelijke variabele is namelijk binair, de observaties zijn onafhankelijk van elkaar (geen herhaalde metingen met dezelfde respondenten), en met meer dan 8.000 respondenten is het een grote steekproef.¹⁵

Tabel 5. Correlatiematrix voor de onafhankelijke variabelen

	1	2	3	4	5	6	7	8
IGVO	-							
Gender	-,023*	-						
Opleidingsniveau ouder(s)	,075*	-,047**	-					
Leeftijd	-,082**	-,028**	-,139**	-				
Gezinsinkomen	,043**	-,056**	,381**	-,147**	-			
Academische zelfeffectiviteit	,036**	-,019	,029**	-,001	,025*	-		
Met school in buitenland geweest	,122**	,033**	,140**	-,385**	,126**	,014	-	
Internationale ervaring in NL	,235**	-,021	,070**	-,106**	,060**	,030**	,152**	-

NB: Correlatie is significant bij * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$ (two-tailed)

¹⁴ De mate van multicollineariteit kan onder andere gemeten worden aan de hand van de VIF-waardes. Een waarde van 1 betekent dat een verklarende variabele niet gecorreleerd is met andere variabelen. Hoe hoger de waarde, hoe hoger de correlatie is van de variabele met andere variabelen. Ik heb multicollineariteit getest door de *collinearity statistics* van elke variabele te bekijken na het draaien van een lineaire regressie in SPSS. In dit model variëren de VIF-waardes tussen 1,008 en 1,210, wat een stuk lager is dan het aanbevolen maximum van Kutner et al. (2005) van 5. De tolerantiewaardes zijn bovendien hoog (variërend tussen ,826 en ,997) wat eveneens wijst op weinig tot geen multicollineariteit.

¹⁵ Een vijfde assumptie is dat de relaties tussen de continue onafhankelijke variabele en de logit (log odds) lineair is. Hier wordt automatisch aan voldaan, aangezien er geen continue variabelen in het model aanwezig zijn.

Het logistische regressiemodel (zie tabel 2) heeft vervolgens 66,6% van de gevallen juist geclassificeerd, goed voor 4,6% van de verklaarde variantie (Nagelkerke R^2). Dit betekent dat dit model 4,6% van de variantie in de intentie voor een buitenlandse ervaring verklaart en dat de restende 95,4% procent verklaard moet worden door andere variabelen en *random errors*. De analyse was verder significant: $\chi^2(8) = 286,018$, $p < .0001$ en 7 van de 8 variabelen zijn significant op het niveau van .01 of minder.

9.1 Uitleg odds ratio's

De B-coëfficiënten, de standaard *errors* en de sterren van significantie uit tabel 2 geven een eerste indicatie van de richting van de effecten en mate van significantie. Je ziet bijvoorbeeld dat het hebben gevolgd van IGVO positief samenhangt met de intentie om in het buitenland te studeren en/of stage te lopen. Deze relatie is ook significant bij $p < .01$ (er zijn twee sterren van significantie). Om een beter begrip te krijgen van het relatieve belang van de verschillende onafhankelijke variabelen, is het bij logistische regressie echter zinvoller om naar de odds ratio's te kijken. Het begrip odds (afkomstig van de Engelse gokwereld) betekent de verhouding tussen de waarschijnlijkheid dat een gebeurtenis optreedt (in dit geval wel de intentie hebben om naar het buitenland te gaan) en de waarschijnlijkheid dat deze niet optreedt. Odds ratio is dus een indicator van de verandering in odds als gevolg van elke eenheid verandering (bijvoorbeeld van 0 naar 1) van de onafhankelijke variabele (de voorspeller). Een odds ratio gelijk aan 1 (of een odds ratio die binnen het betrouwbaarheidsinterval valt) betekent dat er geen effect is. Een odds ratio die niet gelijkstaat aan 1 houdt in dat de betreffende variabele een positieve of negatieve invloed heeft.

Om een voorbeeld voor de dummyvariabelen te geven, de odds dat een respondent de intentie heeft om naar het buitenland te gaan is voor vrouwen 1,323 keer zo groot als de odds voor mannen. Dus de odds dat een respondent de intentie heeft om naar het buitenland te gaan stijgt met 32,3% als de respondent in de categorie vrouw valt. Nog een voorbeeld: de odds dat een respondent de intentie heeft om naar het buitenland te gaan, stijgt met 25,8% als de waarde bij opleidingsniveau ouders toeneemt met 1 (dus bijvoorbeeld van minimaal 1 ouder hogeschool naar minimaal 1 ouder universiteit).

Bronnen

Böttcher, L., Araújo, N. A., Nagler, J., Mendes, J. F., Helbing, D., & Herrmann, H. J. (2016). Gender gap in the ERASMUS mobility program. *PLoS One*, 11(2).

Boudarbat, B., & Montmarquette, C. (2009). Choice of fields of study of university Canadian graduates: the role of gender and their parents' education. *Education Economics*, 17(2), 185-213.

Bracht, O., Engel, C., Janson, K., Over, A., Schomburg, H., & Teichler, U. (2006). The professional value of ERASMUS mobility. *Kassel, Germany: International Centre for Higher Education Research, University of Kassel*.

de Jong, P., Schnusenberg, O., & Goel, L. (2010). Marketing study abroad programs effectively: what do American business students think?. *Journal of International Education in Business*.

Dessoff, A. (2006). Who's not going abroad?. *International Educator*, 15(2), 20.

Doyle, S., Gendall, P., Meyer, L. H., Hoek, J., Tait, C., McKenzie, L., & Looparg, A. (2010). An investigation of factors associated with student participation in study abroad. *Journal of Studies in International Education*, 14(5), 471-490.

DuFon, M. A., & Churchill, E. (2006). Evolving threads in study abroad research. In M. A. DuFon & E. Churchill (Eds.), *Language learners in study abroad contexts* (pp. 1-29). Clevedon, England: Multilingual Matters Ltd.

van Elderen, J. & M. Reuter (2018). Internationale scholen in Nederland. Geraadpleegd van: <https://www.vbent.org/publicaties/actueel/internationale-scholen-nederland/>

Europese Commissie. (2014). E-Communications and Telecom Single Market Household Survey: Special Eurobarometer 414.

van Engelshoven, I. K. (2018, 4 juni). Internationalisering in evenwicht [Kamerbrief]. Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/06/04/kamerbrief-over-internationalisering-mbo-en-ho>

Goldstein, S. B., & Kim, R. I. (2006). Predictors of US college students' participation in study abroad programs: A longitudinal study. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(4), 507-521.

Hackney, K., Boggs, D., & Borozan, A. (2012). An empirical study of student willingness to study abroad. *Journal of Teaching in International Business*, 23(2), 123-144.

Hackney, K., Boggs, D., Kathawala, Y., & Hayes, J. (2014). Willingness to Study Abroad: An Examination of Kuwaiti Students. *Journal of International Education and Leadership*, 4(1), n1.

Hauschildt, K., Gwosc, C., & Vögtle, E. M. (2018). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Eurostudent VI 2016-2018; Synopsis of Indicators.

IBO. (2020). Mission. Geraadpleegd van: <https://www.ibo.org/about-the-ib/mission/#:~:text=The%20International%20Baccalaureate%C2%AE%20aims,through%20intercultural%20understanding%20and%20respect.>

Kim, R. I., & Goldstein, S. B. (2005). Intercultural attitudes predict favorable study abroad expectations of US college students. *Journal of Studies in International Education*, 9(3), 265-278.

Kutner, M. H., Nachtsheim, C. J., Neter, J., & Li, W. (2005). *Applied linear statistical models* (Vol. 5). New York: McGraw-Hill Irwin.

Lincoln Commission. (2005). Global competence and national needs: One million Americans studying abroad. *Final Report from the Commission on the Abraham Lincoln Fellowship Program*, Washington, DC.

Majer, J. M. (2009). Self-efficacy and academic success among ethnically diverse first-generation community college students. *Journal of Diversity in Higher Education*, 2(4), 243.

Messelink, A. (Nuffic). (2018). Tweetalig onderwijs in het voortgezet onderwijs. Geraadpleegd van: <https://www.nuffic.nl/publicaties/tweetalig-onderwijs-het-voortgezet-onderwijs/>

Messelink A., Steehouder, L. & D. Huberts (2018). Internationalisering in beeld 2018: Feiten en cijfers uit het onderwijs. Geraadpleegd van: https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/internationalisering-in-beeld-2018_0.pdf

Miller, M. A. (2008). The privileges of the parents. *Change*, 40(1), 6.

Niehaus, E., & Inkelas, K. K. (2016). Understanding STEM majors' intent to study abroad. *College Student Affairs Journal*, 34(1), 70-84.

Nuffic (2020a). Internationaliseren met impact: Nuffic op weg naar 2025.

Nuffic (2020b). Internationale competenties. Geraadpleegd van: https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/brochure-internationale-competenties_0.pdf

Nuffic (2020c). Wat is een UNESCO-school?. Geraadpleegd van: <https://www.internationalisering.nl/modules/de-doorlopende-leerlijn-unesco-scholen/lessen/3-unesco-scholen/hoofdstukken/3-1-wat-is-een-unesco-school/>

Nuffic (2020d). Wat is het Global Citizen Network?. Geraadpleegd van: <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/wat-is-het-global-citizen-network/>

Onderzoeksagenda Internationalisering hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs 2020

Pope, J. A., Sánchez, C. M., Lehnert, K., & Schmid, A. S. (2014). Why do Gen Y students study abroad? Individual growth and the intent to study abroad. *Journal of Teaching in International Business*, 25(2), 97-118.

Salisbury, M. H., Paulsen, M. B., & Pascarella, E. T. (2010). To see the world or stay at home: Applying an integrated student choice model to explore the gender gap in the intent to study abroad. *Research in Higher Education*, 51(7), 615-640.

Salisbury, M. H., Umbach, P. D., Paulsen, M. B., & Pascarella, E. T. (2008). Going global: Understanding the choice process of the intent to study abroad. *Research in higher education*, 50(2), 119-143.

Sánchez, C. M., Fornerino, M., & Zhang, M. (2006). Motivations and the intent to study abroad among US, French, and Chinese students. *Journal of Teaching in International Business*, 18(1), 27-52.

Schmall, T. (2018, 11 januari). A shocking number of Americans never leave home. New York Post. Geraadpleegd van: <https://nypost.com/2018/01/11/a-shocking-number-of-americans-never-leave-home/>

Souto-Otero, M., Huisman, J., Beerkens, M., De Wit, H., & Vujčić, S. (2013). Barriers to international student mobility: Evidence from the Erasmus program. *Educational researcher*, 42(2), 70-77.

Spiering, K., & Erickson, S. (2006). Study abroad as innovation: Applying the diffusion model to international education. *International Education Journal*, 7(3), 314-322.

Steehouder, L. (Nuffic). (2020). Internationale mobiliteit in het Nederlandse mbo. Geraadpleegd van: <https://www.nuffic.nl/publicaties/internationale-mobiliteit-het-nederlandse-mbo>

Stichting Internationaal Onderwijs. (2017). De Staat van het Internationaal Onderwijs 2017. Geraadpleegd van: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2017/04/12/staat-van-het-internationaal-onderwijs>

Stroud, A. H. (2010). Who plans (not) to study abroad? An examination of US student intent. *Journal of Studies in International Education*, 14(5), 491-507.

Thomas, S. L., & McMahon, M. E. (1998). Americans abroad: student characteristics, pre-departure qualifications and performance abroad. *International Journal of Educational Management*, 12(2), 57-64.

Universities UK International (UUKi). (2017). Widening participation in UK outward student mobility: a picture of participation.

de Vereniging Hogescholen (VH) & de Vereniging van Universiteiten (VSNU) (2018). Internationaliseringsagenda hoger onderwijs [Internationalisation agenda for higher education]. The Hague: Authors.

Vuong, M., Brown-Welty, S., & Tracz, S. (2010). The effects of self-efficacy on academic success of first-generation college sophomore students. *Journal of College Student Development*, 51(1), 50-64.

Warps, J.H.J.M. (ResearchNed). (2019). *Startmonitor 2018-2019*. DANS. <https://doi.org/10.17026/dans-xht-2t3d>

Zauberman, G., & Lynch Jr, J. G. (2005). Resource slack and propensity to discount delayed investments of time versus money. *Journal of Experimental Psychology: General*, 134(1), 23.

Colofon

Teksten

Astrid Elfferich

Redactie

Anne Rosier

Metamorfose

Fotografie

Elodie Burrillon

Ga naar www.nuffic.nl/ccl voor meer informatie over het hergebruik van deze publicatie.

Nuffic Kortenaerkade 11 2518 AX Den Haag
Postbus 29777 2502 LT Den Haag
T 070 4260 260 www.nuffic.nl